

Η δισέγγονη του Άγγελου Σικελιάνου μας διηγείται τις ΣΥΝΑΡΠΑΣΤΙΚΕΣ ιστορίες της οικογένειάς της

Media: ATHENS VOICE

Page: 16-19

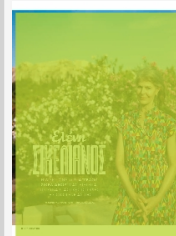
Published at: 07-07-2022

Author:

Surface: 3725.65 cm²

Circulation: 0

Subjects:



Ελένη ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΣ

Η ΔΙΣΕΓΓΟΝΗ ΤΟΥ ΑΓΓΕΛΟΥ
ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΥ ΜΑΣ ΔΙΗΓΕΙΤΑΙ
ΤΙΣ ΣΥΝΑΡΠΑΣΤΙΚΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ
ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΤΗΣ

Της ΔΗΜΗΤΡΑΣ ΓΚΡΟΥΣ - Φωτό: ΘΑΝΑΣΗΣ ΚΑΡΑΤΖΑΣ



ΕΝ ΣΕΡΕΙΣ ΑΠΟ ΠΟΥ ΝΑ ΤΟ ΠΙΑΣΕΙΣ. Οι ιστορίες είναι (τουλάχιστον) τρεις – στην πραγματικότητα όμως πολύ περισσότερες, κομμάτια της ευρύτερης οικογενειακής ιστορίας της Ελένης Σικελιανός. Και τι ιστορίες! Για ποιον να πρωτοποιήσουμε;

Για την **Εύα Πάλμπερ**, την πρόγιαγιά της, που ήταν πραγματικά μια απίστευτη γυναίκα; Πολύ πλούσια Αμερικανίδα, γεννήθηκε το 1884 και έζησε μέχρι το 1952: ηθοποιός, σκηνοθέτρια, συνθέτρια, υφάντρια, διανοούμενη και λεσβία, λάτρεψε την Αρχαία Ελλάδα, αγάπησε πολύ τη χώρα μας και συνέδεσε τη μοίρα της με αυτή του μεγάλου Έλληνα ποιητή.

Για τον **Άγγελο Σικελιανό**, τον διάσημο προπάππο της; Λευκαδίτης αστός, διανοούμενος, κοσμοπολίτης, πολυταξιδεμένος, αφοσιωμένος με όλη του την ψυχή στην ποίηση και ένας από τους σημαντικότερους Έλληνες ποιητές, έζησε μια ζωή περιπετειώδη και πολυτάραχη, παρών σε όλα τα μεγάλα γεγονότα της νεότερης ιστορίας μας.

Ή μήπως για την τρομερή ελληνο-αμερικανίδα, μητέρα της μητέρας της από το άλλο σόι; Κατηφορίζοντας τον ένα κορμό του γενεαλογικού της δέντρου, από τους Σικελιανούς, βρισκόμαστε να ανηφορίζουμε αυτό της γενιάς του Γιάννη Παπαμάρκου ή John Diamond, του προπάππου της ο οποίος διέσχισε τον Ατλαντικό το 1922 σε ένα μακρύ ταξίδι που τον έφερε στις μεσοδυτικές πολιτείες της αμερικανικής ηπείρου, και να βουτάμε στην τρομερή ιστορία της κόρης του Ελένης **Παπαμάρκου**. Είναι η γιαγιά της, η Χρυσή Ελληνίδα, χορεύτρια μπουρλέσκ με το ψευδώνυμο Μελένα, το Κορίτσι Λεοπάρδαλη, μητέρα τριών παιδιών και γυναίκα πέντε συζύγων, που έζησε τη ζωή της άλλοτε περιοδεύοντας στα κλαμπ της Αμερικής του '50 και άλλοτε περιπλανώμενη σε τροχόσπιτα στις ερήμους της Καλιφόρνιας.

Η Ελένη Σικελιανός ήρθε στην Ελλάδα από την Αμερική με αφορμή το βιβλίο της για τη γιαγιά της, «*Εσύ η ζωώδης μηχανή - Η χρυσή Ελληνίδα*», που μόλις κυκλοφόρησε στα ελληνικά. Μόλις κυκλοφόρησαν όμως και άλλα δύο βιβλία που επίσης την αφορούν, όλα από τις εκδόσεις Πατάκι, με αφορμή την επέτειο των 70 χρόνων –πέρσι– από τον θάνατο του Άγγελου Σικελιανού (1884-1951). Η βιογραφία της Αρτέμιδος Λεοντή «*Εύα Πάλμπερ-Σικελιανού - Υφαίνοντας τον μύθο μιας ζωής*», που δεν θες να την αφήσεις από τα χέρια σου. Και η ανθολογία ποιημάτων «*Άγγελος Σικελιανός - Τον άναρχο Έρωτα να νιώσω ακέραιο*», σε εμπέλει Χάρη Βλαβιανού και Ευριπίδη Γαραντούδη, όπου έχει γράψει η ίδια το Επίμετρο, ένα προσωπικό σημείωμα για τον διάσημο προπάππο της.

Πηγαίνω να συναντήσω την Ελένη Σικελιανός σε ένα καφέ με φόντο την Ακρόπολη, και σκέφτομαι την ιστορία της γιαγιάς της, της πρόγιαγιάς της, αλλά και του πατέρα της, ενός από τα τρία παιδιά του **Γλαύκου** (μοναχολογίου της Εύας και του Άγγελου, που ακολούθησε τη μητέρα του στην Αμερική, παπού της Ελένης). Για τον πατέρα της έχει επίσης γράψει ένα βιβλίο, «**Το βιβλίο του Τζον**» (*The Book of John*), μια τριφυερή νεκρολογία, αποτελούμενη από επιστολές, αναμνήσεις, ποιήματα, ημερολογιακές εγγραφές (Πατάκις, 2020), μια τεχνική που θα ακολουθούσε αργότερα και στο βιβλίο για τη γιαγιά της, αυτό που μόλις κυκλοφόρησε. Ο πατέρας της, πολύ ιδιαίτερος και αυτός, πέθανε το 2001 σε ένα δωμάτιο ξενοδοχείου από υπερβολική δόση ναρκωτικών έχοντας ζήσει επί τρία χρόνια ως άστεγος στους δρόμους της Αλμπουκέρκς του Νέου Μεξικού. Ήταν απόγονος Ελλήνων ευγενών, των Σικελιανών δηλαδή, αλλά στο μεγαλύτερο μέρος της ζωής του ναρκωμανής, ταλαντούχου μουσικός, αυτοδιδάκτος ξυλοκόπος και λάτρης της φύσης, με μια θαυμαστή, ανάμεσα στα άλλα, ικανότητα να συνδέεται με τα ζώα.

Η βραβευμένη, πολυμεταφρασμένη Αμερικανίδα ποιήτρια και λογοτέχνισσα, κάθεται απέναντί μου γοητευτική και λαμπερή, σαν ολοζώντανη απόληξη όλων αυτών των ιστοριών. Της λέω πόσο ξεχωριστό είναι ότι στο γενεαλογικό της δέντρο βρίσκεις ζωές που η κάθε μία τους θα μπορούσε να γίνει ταινία – και που εκείνη τις κάνει λογοτεχνία. «Πρώτα το βιβλίο για τον Τζον (το 2004), μετά για την Ελένη (το 2014), από τότε που έγινα συγγραφέας προσπάθησα να βγάλω νόημα από αυτές τις ιστορίες, είναι τόσο διαφορετικές και τόσο έντονες, προσπάθησα να βάλω μαζί κατά κάποιον τρόπο όλα αυτά τα μέρη από όπου έρχομαι. Η μητέρα μου είναι πολύ παρούσα στο βιβλίο για τη γιαγιά μου, στην πραγματικότητα ήταν ένας τρόπος να μιλήσω για αυτήν αλλά όχι ευθέως –θα ήθελα να γράψω κι ένα που θα είναι πιο πολύ εκείνη. Προς το παρόν δουλεύω το βιβλίο για την Εύα και τον Άγγελο, αν και δεν ξέρω πότε θα τα καταφέρω να τα τελειώσω!»

Το κάθε βιβλίο για κάποιο πρόσωπο της οικογένειάς της της παίρνει χρόνια έρευνας: συλλογής αναμνήσεων και χαρτογράφησης τραυμάτων, οικογενειακών αφηγήσεων, μελέτης ντοκουμέντων, επισκέψεων στους τόπους όπου έζησαν, στις επαύλεις ή τα τροχόσπιτά τους, στους δρόμους που οδήγησαν και περπάτησαν. Καθώς μου μιλάει νιώθω μια οικειότητα που προφανώς εκπέμπει η ίδια, αλλά και επειδή ξέρω τόσα για την ιστορία της. Που με την ίδια ως κέντρο, τη βλέπουμε πρώτα από ψηλά προσπαθώντας να καταλάβουμε τη μεγάλη εικόνα: ποιος παντρεύτηκε ποιον και ποιους γέννησαν. Μετά κάνουμε ζουμ στις επιμέρους ζωές: της Εύας, του Άγγελου, του Τζον και της Ελένης. «**My family**» λέει συχνά στη συζήτησή μας, και εννοεί κάποιον από όλους, ανάλογα με το για ποιον συζητάμε.

ΠΡΩΤΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Γιαγιά Ελένη/Ελένη, η γυναίκα λεοπάρδαλη

Στη Σικελιανός αρέσει να μιλάει ελληνικά, κάπως αδέξια αλλά με ενθουσιασμό. Πάνε το βιβλίο που έχουμε στο τραπέζι και ξεφυλλίζουμε τις φωτογραφίες. Βλέπουμε τη γιαγιά της σε διάφορες καλλιτεχνικές πόζες από τα κλαμπ όπου εμφανιζόταν χορεύοντας οριεντάλ: ένα είδος κονσοματρίτζ της εποχής. Πιο κάτω από έναν ορκοτολογικό χάρτη της κομπίτας Κερν σταματάμε σε ένα manual για το πώς να ταρχειωθείς ασπόνδουλα και στην απέναντι εικόνα παρατηρούμε τη φωτογραφία ενός ταρχειωμένου σκορπιού. «Δεν είναι δικός της, αλλά είναι σαν αυτούς που έφτιαχνε η γιαγιά μου όταν ζούσε στην έρημο και είχε το μαγαζί με τους πολιτίμους λιθούς».

Είναι αληθινά όλα αυτά; «Η ιστορία είναι αληθινή, αλλά ο τρόπος που προσπαθώ να καταλάβω τη ζωή κάποιου είναι μερικές φορές επινοώντας πράγματα –εξάλλου υπάρχουν τόσα κενά και πράγματα που δεν γνωρίζω». Και ποιος μπορεί να ξέρει σε λεπτομέρειες τη ζωή της γιαγιάς του; Σε κάθε οικογενειακή ιστορία υπάρχουν μυστικά και μυστήρια, μου λέει, και τα κενά δεν θα μπορούσαν να αποδοθούν με μια γραμμική αφήγηση της ιστορίας. Στο βιβλίο της τα συμπληρώνει συνδυάζοντας ποικίλα λογοτεχνικά είδη: δοκίμιο, χρονικό, ποίηση, λεύκωμα. Ένα παλιμψιστο από γεγονός, γενεαλογίες πραγμάτων (ο χορός της κολιάς έφτασε στην αμερικανική ήπειρο στην παγκόσμια έκθεση του Σικάγο το 1893 / ο πρώτος Έλληνας που εγκαταστάθηκε στο Κλίβελαντ, ο Παναγιώτης Κουτλιανός, ήταν παλαιστής), τρίνια (από τη δεκαετία του 1950 έως του 1970, οι Έλληνες ίδρυσαν πάνω από 600 εστιατόρια στη Νέα Υόρκη και γύρω από αυτήν), φωτογραφίες από το οικογενειακό άλμπουμ και δημοσιεύματα της εποχής για τις εμφανίσεις της Ελένης στα night clubs, χειρόγραφα σημειώματα, γράμματα, αγγελίες, ερωτήσεις στη μητέρα και τις αδερφές της για εξακριβωση περιστατικών, εγκιβωτισμένες ιστορίες και όνειρα (τινός). Και ενδιάμεσως τα ποιήματα της Ελένης Σικελιανός ως αρμοί της ιστορίας.

Τι είναι το παρελθόν; «Το παρελθόν είναι αυτό που κουβαλάμε στα συναισθήματά μας, στον εγκέφαλό μας, στα κύτταρά μας». Κάπου γράφει στο βιβλίο ότι οι ιστορίες αφίνουν στο σώμα μας σημάδια. Τις ιστορίες των προγόνων μας τις κουβαλάμε, όπως και τις δικές μας. «Σκέψου, η ζωή μας δεν είναι μόνο τα γεγονότα. Τη ζωή που καθόμαστε από εμάς στην ολόκληρη της κανείς δεν μπορεί να την ξέρει. Η μήπως ο τρόπος που αντιλαμβανόμαστε τον εαυτό μας αντιστοιχεί στο ποιο πραγματικά είμαστε; Νομίζω ότι όλοι μας με έναν τρόπο»



Η Εύα Πάλμερ γονατίζει μπροστά στη Νάταλι Μπάρνεϊ, 1900 («Εύα Πάλμερ-Σικελιανού - Υφαινόνας τον μύθο μιας ζωής»)

χε πεθάνει, για να κάνω την έρευνά μου. Εκεί κατέληξαν πολλά πρώην show girls, για κάποιον λόγο: απασύρονταν στην έρημο». Της λέω ότι οι σκηνές στο βιβλίο μου θυμίζουν την ταινία «Nomadland». «Το είδα πρόσφατα με τη μητέρα μου, συγκινήθηκε τόσο πολύ! Και το σκηνικό από το Παρίσι Τέξας μοιάζει πολύ επίσης».

Και τι άλλο είναι η ιστορία της γιαγιάς μας αν όχι η ιστορία της μητέρας μας, και η ιστορία της μητέρας μας αν όχι και η δική μας; «Το βιβλίο ήταν ένας τρόπος να μιλήσω για τη ζωή του τραύματος, πώς περνάει από μητέρα σε κόρη. Το τραύμα με το οποίο μεγάλωσε η μητέρα μου, ήταν παρόν όταν εγώ μεγάλωνα. Ξέρεις, υπάρχουν πολλών ειδών τραύματα στις ζωές των ανθρώπων: της γιαγιάς μου ήταν το τραύμα της μετανάστευσης, της φτώχειας, της σεξουαλικής βίας και κακοποίησης όταν ήταν μικρή, ακόμα και του πολέμου, δεν το ξέρουμε, μπορούμε μόνο να μαντέψουμε για τον πατέρα της αν ήρθε από τη Σμύρνη. Αλλά υπάρχει κι ένα έμφυλο τραύμα, το τραύμα του να είσαι γυναίκα, να χορεύεις στα night clubs και μετά να είσαι μητέρα που προσπαθείς να τα βγάλεις πέρα. Ήταν πολύ δυναμική γυναίκα η γιαγιά μου, κι αυτή ήταν η απόκρισή της στο τραύμα, αλλά ήταν επίσης πολύ βίαιος άνθρωπος, πολύπλοκος».

Μια που μιλάμε για τραύματα, τη ρωτάω αν είναι αλήθεια ότι ο προπάππος της κλείδωσε τη γιαγιά της για κάποιες μέρες στην περίφημη ντουλάπα, με μια κανάτα νερό και λίγο ξεραμένο ψωμί. «Ναι! Συνέβη στ' αλήθεια, και για ασήμαντη αφορμή, για κάτι ρέστα που κράτησε, κάτι τέτοιο. Το συμβάν είναι αληθινό, εγώ επινοώ το τι μπορεί να σκεφτόταν». Και τα γατάκια που πέταξε η γιαγιά της ένα βράδυ και τα βρήκε μικρή η μητέρα της ως παιδί κοκαλωμένα από το κρύο το άλλο πρωί. «Επίσης αληθινή» (από το βιβλίο: η μητέρα σου φέρνει στο σπίτι γκόμενο και σ' αφήνει με ένα σάντουιτς με λουκάνικο στο διπλανό δωμάτιο, πετάει ένα σίδερο στο πρόσωπό σου και αφήνει τα ορφανά γατάκια στην πίσω βεράντα). Από το 1948, που έφυγε ο πατέρας των τριών κοριτσιών, η Ελίν τα άφησε σε ανάδοχο οικογένεια και ορφανοτροφεία, ή τα έπαιρνε μαζί της σε περιοδείες στα νυχτερινά κέντρα του Ντιτρόιτ, του Σικάγο, του Κλίβελαντ. Ξαναδιβάζοντας αργότερα το βιβλίο αποκωδικοποιώ τα γεγονότα: η λογοτεχνία γεννάει περιέργεια για την πραγματική ζωή και το αντίστροφο.

ΔΕΥΤΕΡΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Το βιβλίο του John

Δεν είναι πιο δύσκολο να γράφεις ένα βιβλίο για τον πατέρα σου από ό,τι για τη γιαγιά σου; «Το βιβλίο για τον πατέρα μου με έναν τρόπο, ναι, ήταν πιο δύσκολο. Έκλαψα πολύ την περίοδο που το δουλεύα, την ίδια στιγμή όμως ήταν πολύ απαραίτητο να γραφτεί». Ήταν ένας τρόπος ίσως να θεραπεύσει το δικό της τραύμα; «Όταν οι ιστορίες και τα συναισθήματα είναι πιο μεγάλα από το σώμα σου, πρέπει να δημιουργήσεις κάτι που να σε περιέχει και σένα. Ή να τους δώσεις μια ζωή που να συνεχίζει πέρα από το δικό σου σώμα. Όταν έγραφα το βιβλίο για τον τοξικομανή πατέρα μου, οι ιστορίες έφυγαν πια από μέσα μου».

Η γραφή ως ψυχοθεραπεία. «Πάντα είχα αντιρρήσεις με την ιδέα της τέχνης ως θεραπείας για τον καλλιτέχνη, γιατί έτσι είναι σαν να γίνεται λιγότερο σοβαρή, κι επίσης χρησιμοποιείται επί τούτου. Το γράψιμο όμως αυτού του βιβλίου με έκανε να το ξανασκεφτώ, γιατί πιστεύω ότι ένα έργο τέχνης πρέπει να αλλάζει τον δημιουργό του, και έτσι μόνο μπορεί να αλλάξει και κάποιον άλλο. Οπότε, το να γράφεις είναι όντως θεραπευτικό, αλλά την ίδια στιγμή είναι το έργο ενός ειδικού, όπως ο χειρουργός εκπαιδεύεται για να κάνει τη δουλειά του, το ίδιο ισχύει και για τον καλλιτέχνη. Η δημιουργία τέχνης θα έπρεπε να απευθύνεται σε όλους, αλλά δεν μπορούν να είναι δημιουργοί». Δεν μπορούν όλοι να κάνουν τις ιστορίες της γιαγιάς τους λογοτεχνία.

«Νομίζω ότι ήταν πιο δύσκολο να καταλάβω ποιος ήταν ο πατέρας μου, κι έτσι επινοήσα περισσότερα πράγματα. Η μητέρα μου πάντα μου αφηγούνταν ιστορίες για τη μητέρα της, ήξερα περισσότερο για τη γιαγιά μου. Από την άλλη, την οικειότητα που εμπειρέχει η πρωταρχική σχέση δεν είναι εύκολο να τη διαπραγματευτείς, υπήρχαν πράγματα που καταλάβαινα και άλλα όχι. Πώς να καταλάβεις κάποιον που είναι εθισμένος στα ναρκωτικά, δεν έχω αυτή την εμπειρία, μπορούσα να καταλάβω πολύ περισσότερο τη σχέση του με τη φύση ας πούμε». Σε κάθε στενή μας σχέση άλλωστε υπάρχουν πράγματα που μας είναι πιο

ΒΛΕΠΕΙΣ ΠΡΩΤΑ ΑΠΟ ΨΗΛΑ ΠΡΟΣΠΑΘΩΝΤΑΣ ΝΑ ΚΑΤΑΛΑΒΕΙΣ ΤΗ ΜΕΓΑΛΗ ΕΙΚΟΝΑ: ΠΟΙΟΣ ΠΑΝΤΡΕΥΤΗΚΕ ΠΟΙΟΝ ΚΑΙ ΠΟΙΟΥΣ ΓΕΝΝΗΣΑΝ. ΜΕΤΑ ΚΑΝΕΙΣ ΖΟΥΜ ΣΤΙΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΖΩΕΣ: ΤΗΣ ΕΥΑΣ, ΤΟΥ ΑΓΓΕΛΟΥ, ΤΟΥ ΤΖΟΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΛΕΪΝ.

πο ζούμε με επινοήσεις και γεγονότα και πολλές φορές δεν ξέρουμε καν να τα ξεχωρίσουμε». Κι είναι ένα ερώτημα πώς αναπαριστούμε την οικογενειακή μας ιστορία. «Όταν βλέπουμε μια φωτογραφία επινοούμε τις ιστορίες. Πατή, δεν είναι όλα που αφηγούνται οι γονείς μας για τη ζωή τους σε μεγάλο βαθμό επινοημένα; Την ίδια στιγμή, όμως, ο καθένας από τους προγόνους μας είναι ένα ζωντανό, φορητό αρχείο – μπορείς να αγγίξεις τη γιαγιά σου αν οι γονείς σου είναι στη ζωή, μπορείς να έχεις πρόσβαση σε αυτό το αρχείο που κουβαλάνε μέσα τους».

Η γιαγιά της πέθανε όταν ήταν 15 χρονών. Τι ξέρουμε για εκείνη; «Γεννήθηκε το 1924. Ο πατέρας της ήταν Έλληνας μετανάστης (πρώτωση μες στην καρδιά μιας μακρινής χώρας χωρίς δέκαρά στην τσέπη), μουσικός ρεμπέτικων που έπαιζε σαντούρι· η μητέρα μια γυναίκα ελληνικής καταγωγής. Η οικογένεια περιόδεε στις ελληνικές ταβέρνες του Οχάιο, του Μίσιγκαν, του Ιλινόι. Η Μπέρθα (η προγιαγιά της) είχε μίθοι να τραγουδάει τα ελληνικά μπλουζ και η μικρή να χτυπάει το ντεφι και να χορεύει». Μου λέει πως όταν είδαν την ταινία «Ρεμπέτικο» με τη μητέρα της εκείνη ένιωσε ότι συνδέονταν με τη ζωή της δικής της μητέρας (της γιαγιάς της). «Δεν ξέρουμε όλη της την πορεία, ίσως είχε και μια σχολή

χορού κάποια στιγμή, προσπαθούσε πάντως να είναι ανεξάρτητη, ιδίως τις περιόδους ανάμεσα στους 5 συζύγους της. Ήταν μία μόνη μητέρα που προσπαθούσε να τα βγάλει πέρα. Έγινε χορεύτρια μπουρλέσκ, που είναι μια έμφυλη δραστηριότητα, εκθέτεις το σώμα σου, αλλά την ίδια στιγμή αποκτάς μια δύναμη, αποφασίζεις να ζήσεις με έναν συγκεκριμένο τρόπο». Ήταν πολύ αντισημιτική... «Ναι, και πολύ περιπετειώδης. Η μητέρα μου έλεγε πως έπαιρνε το αυτοκίνητο και έφευγε μόνη της κατασκηνώνοντας, ανάβοντας φωτιά, έκανε τη δική της ζωή, δεν ταίριαζε στις νόρμες. Δεν ήταν πολλές οι ευκαιρίες που προσφέρονταν τότε σε μία γυναίκα τότε να είναι αντισημιτική».

Όταν η Ελίν εγκατέλειψε τα night clubs μετακόμισε στον παρόμοιο στη Σαχάρα τόπο, στην έρημο Μοχάβε. «Είναι απίστευτο το τι έκανε εκεί, αγόρασε στην έρημο ένα βενζιναδίκιο, μαζί με ένα μαγαζί με πολύτιμους λίθους, είχε πολλά ζώα έναν παπαγάλο, μια κατσίκα, χρυσόψαρα, πέτρες, κοτόπουλα, σκορπιούς, γόλιες-φαντάσματα, τρεις κόρες, λίγους ξερόθραμους». Η γιαγιά μου ήταν ένας άνθρωπος που συνεχώς επινοούσε τον εαυτό του, έπινε πολύ επίσης, κάνιτζε σαν τρελή... Ταξίδεψα στην έρημο με την κόρη μου και τον άντρα μου 26 χρόνια αφότου έ-

